

EĞİTİMDE YENİ YAKLAŞIMLAR DERGİSİ

JOURNAL OF NEW APPROACHES IN EDUCATION

Cilt/Volume: 7
Sayı/Issue: 2

Research Article
Araştırma Makalesi

Yıl/Year: 2024
ISSN: 2667-5390

KAPSAYICI EĞİTİM UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ¹

Doç. Dr. Emin Tamer YENEN

tamer-yenen@hotmail.com

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü

İdris GÜLTEKİN

Milli Eğitim Bakanlığı
idrisgultekin@gmail.com

Makale Bilgisi (Article Info): Geliş (Received): 22.08.2024, Kabul (Accepted): 10.10.2024, Yayın (Published): 25.12.2024

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, kapsayıcı eğitim uygulamalarında aktif rol oynayan öğretmenlerin kapsayıcı eğitime ilişkin görüşlerini elde etmek ve analiz etmektir. Bu doğrultuda çalışma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Nevşehir il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda çalışan farklı eğitim kademelerinden 12 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Analiz sonucunda öğretmenlerin kapsayıcı eğitime ilişkin görüşleri; kapsayıcı eğitimin tanımı, kapsayıcı eğitime ilişkin değerlendirmeler, kapsayıcı eğitimin uygulanma sürecinde öğretmenlerin rolü, kapsayıcı eğitim sürecinde öğretmen uygulamaları, kapsayıcı eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara ilişkin çözüm önerileri şeklinde altı tema altında toplanmıştır. Öğretmenlere göre kapsayıcı eğitimin uygulanmasında en sık karşılaşılan sorunların başında eğitim ortamı ve diğer paydaşların olduğu belirlenmiştir. Yaşanan sorunlara çözüm olarak diğer paydaşlara ve öğrencilere bilgilendirme eğitimlerinin verilmesi ve fiziki ortam düzenlemeleri, materyal desteği, sınıf mevcudunun azaltılması, zaman planlaması, farklılaştırılmış eğitim ve işbirlikli sınıfların oluşturulması gibi eğitim ortamı düzenlemeleri konusunda öneri ve görüşler tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, kapsayıcı eğitimde en büyük rolün öğretmenlere düştüğü ve bu bağlamda öğretmenlerin kendilerini özel eğitim alanında geliştirmeleri, diğer paydaşlarla iş birliği ve iletişim halinde olmaları ve rehberlik yapmaları gerektiği düşünceleri de ön plana çıkmıştır. Kapsayıcı eğitimin uygulanmasında ve başarısında Milli Eğitim Bakanlığının, okul idaresi, veliler ve diğer paydaşların da önemli rollerinin olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kapsayıcı eğitim, kapsayıcı eğitim uygulamaları, öğretmen görüşleri.

Examining Teachers' Views on Inclusive Education Practices

ABSTRACT

The aim of this study is to obtain and analyze the views of teachers who play an active role in inclusive education practices on inclusive education. In this context, the study was designed within the framework of qualitative research method. The study group consists of 12 teachers from different levels of education working in schools affiliated with the Ministry of National Education in Nevşehir city center. The data of the study were collected with a semi-structured interview form developed by the researchers. The obtained qualitative data were analyzed using the content analysis method. As a result of the analysis, the views of teachers on inclusive education were collected under six themes as;

¹ Bu çalışma 1. yazarın danışmanlığında yürütülen Tezsiz Yüksek Lisans Projesinden türetilerek hazırlanmıştır

definition of inclusive education, evaluations on inclusive education, the role of teachers in the implementation process of inclusive education, teacher practices in the inclusive education process, problems encountered in the inclusive education process and solution suggestions for the problems. According to the teachers, it was determined that the most frequently encountered problems in the implementation of inclusive education were the education environment and other stakeholders. As a solution to the problems experienced, suggestions and opinions were determined on education environment arrangements such as providing information training to other stakeholders and students and physical environment arrangements, material support, reducing class sizes, time planning, differentiated education and creating collaborative classes. The study also highlighted the idea that teachers have the biggest role in inclusive education and that teachers should develop themselves in the field of special education, cooperate and communicate with other stakeholders, and provide guidance. It was emphasized that the Ministry of National Education, school administration, parents, and other stakeholders also have important roles in the implementation and success of inclusive education.

Keywords: Inclusive education, inclusive education practices, teacher opinions.

Atf için (To cite this article):

Yenen, E. T., & Gültekin, İ. (2024). Kapsayıcı eğitim uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (EYYAD)*, 7(2), 162-182. <https://doi.org/10.70325/eyyad.1537170>

GİRİŞ

Her insanın kendine özgü bireysel özellikleri vardır ve bu farklılıklar, eğitim, sağlık, iş hayatı ve toplumda yer alma gibi alanlarda engel teşkil etmemelidir. "Herkes İçin Eğitim" anlayışında, farklı özelliklere sahip tüm çocukların aynı ortamda eğitim alması ve her öğrencinin eğitime erişebilmesi savunulmaktadır. Kapsayıcı eğitim anlayışı, eğitim alma açısından handikaplı bireyleri topluma kazandırmak için farklılıkların kabul edilmesi esasına dayalıdır. (Yücesoy-Özkan, Kırgöz, & Beşdere, 2019). Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin eğitime hakkına erişebilmesi ve diğer akranlarıyla aynı eğitim ortamından faydalanabilmesi için eğitim kapasitesinin güçlendirilmesidir. UNESCO 'ya (2001) göre, kapsayıcı eğitim, tüm çocuklara eğitim ortamlarının açık olması ve pedagojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan bir arada eğitim almalarının olumlu sonuçlar doğuracağı inancına dayanmaktadır. Öğrenenlerin farklılaşan gereksinimlerini karşılamak amacıyla öğrenim süreçlerinin, topluma ve kültüre katılımın artırılması, eğitimdeki ayrımcılıkların ve dışlamaların azaltılması sürecidir.

Kapsayıcı eğitim, bireyin birçok farklı açıdan değerlendirme sürecine dahil edilmesi, çok kültürlülük yaklaşımı ve ülkemizin de etkilendiği göç ve mültecilere yönelik eğitim politikaları gibi konuları içermektedir (Sakız, 2021). Kapsayıcı eğitim öğrencilerin farklı gelişimsel ve öğretimsel gereksinimlerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bir arada eğitim alma anlayışı kazandırmaktadır. Bu sayede dezavantajlı bireylerin okula ve topluma uyumları sağlanabilecektir. 21. yüzyılda, sürdürülebilir bir eğitim yaklaşımı olarak kapsayıcı eğitim oldukça önemlidir. Bu yaklaşım, bireysel farklılıkların farkında olan yapılandırmacılık anlayışı ile de oldukça uyumludur. Tüm dünyada 'herkes için eğitim' idealiyle yola çıkan kapsayıcı eğitim yaklaşımı, son zamanlarda popüler hale gelmiştir ve bu da kapsayıcı okulların yaygınlaşmasına neden olmuştur. Kapsayıcı okullar, farklılıklara değer verme, empati ve hoşgörü öğrenme gibi değerleri benimseyen toplumların oluşması için son derece gereklidir. 21. yüzyılın hedeflerinden biri, sürdürülebilir toplumların oluşmasıdır ve bu bağlamda kapsayıcı eğitim uygulamaları önemli bir rol oynamaktadır. Kapsayıcı eğitim, tüm öğrenciler için adil bir öğrenme ortamı oluşturmayı, herkesin kaliteli eğitimden yararlanmasını sağlamayı amaçlayan bir anlayıştır. Bu yaklaşım, ayrıştırıcı ve dışlayıcı tutumlardan arındırılmış bir okul ortamı yaratmayı hedeflemektedir. Sadece dezavantajlı grupların değil, tüm öğrencilerin dahil olduğu, esnek müfredat ve öğretim stratejileri ile evrensel bir öğrenme tasarımına sahip bir sınıf ortamı oluşturulması hedeflenmektedir. Bu sayede demokratik ve eşitlikçi bir okul ortamı sağlanması amaçlanmaktadır (Sapon & Shevin, 2007). Birçok birey eğitim hakkından günümüzde hâlâ tam anlamıyla yararlanamamaktadır. Eğitim ortamında dezavantajlı veya farklı özellikleri olan gruplara fırsat eşitliği sağlanmalıdır.

Öğretmenlerin görevi, öğrenciler arasında eşitliği sağlamak ve her öğrencinin kendi özellikleriyle var olmasına olanak tanımaktır. Bu, eğitim ortamında fırsat eşitliğinin sağlanması için çok önemlidir. Bu kapsamda öğretmenler, öğrencinin kişilik gelişimi, sosyal gelişimi gibi alanlarda kritik rol oynayanın yanı sıra, olumlu sınıf ikliminin oluşumunda ve geniş anlamda olumlu okul ikliminin oluşumunda davranışlarıyla, tutumlarıyla, becerileriyle önemli bir yer tutarlar. Kapsayıcı eğitim anlayışını benimseyen öğretmenlerin

olumlu tutumlara sahip olması ve mesleki becerilerinin iyi olması gerekmektedir. Kapsayıcı eğitim yaklaşımının başarılı bir şekilde uygulanması, öğretmenlerin bu konuda olumlu tutum, bilgi ve becerilerinin olmasıyla mümkündür. Bu nedenle, kapsayıcı eğitim yaklaşımının sınıf içine aktarılmasında anahtar rol oynayan öğretmenlerin kapsayıcı eğitim yaklaşımı hakkındaki düşüncelerinin ortaya çıkarılması oldukça önemlidir. Böylece öğretmenler, öğrencileri arasındaki farklılıklara nasıl yanıt verebileceklerini anlayabilir ve öğrencilerin eşit şekilde dahil olmasını sağlamak için gerekli olan araçlara sahip olabilirler. Kapsayıcı eğitim yaklaşımının öğretmenler tarafından anlaşılması ve uygulanması, öğrencilerin daha başarılı bir şekilde öğrenmelerine ve toplumda daha adil bir düzen oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

Kapsayıcı Eğitim Nedir?

Kapsayıcı eğitim, tüm bireylerin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla onları eğitim sürecine çok yönlü bir şekilde dahil etmeyi ve eğitim süreci içindeki ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefler. Bu kapsamda, okul çağındaki tüm çocuklara sürekli ve kaliteli eğitim sunma amacını gerçekleştirmek için öğretmen özellikleri, öğretme süreci, bu süreçte kullanılacak yöntemler, yaklaşımlar, stratejiler ve politikalar açısından gerçekleştirilmesi gereken reformları içermektedir. Kapsayıcı eğitim, her öğrencinin eğitim sürecinde eşit ve önemli olduğunu vurgulayarak bireysel farklılıkları ve dezavantajlı durumları göz önüne alır (UNESCO, 2009). Günümüzde, kapsayıcılık toplum, politika ve eğitim yaklaşımları arasında önemli bir konu olarak tartışılmaktadır. Bu yaklaşım, eğitim sistemlerinin karşılaştığı sorunlara bir çözüm olarak öne çıkmaktadır. Kapsayıcılığın günümüzde daha popüler hale gelmesi, öğrenci merkezli eğitimin benimsenmesi ve "herkese yönelik eğitim" vurgusu ile bağlantılıdır. Bu kavram, özellikle toplumda dezavantajlı konumda olan bireylerin ve grupların eğitim ortamlarına katılımını ve topluma aktif şekilde dahil olmalarını artırmaya yönelik yapılan tartışmalarda ön plana çıkmaktadır (Terzi, 2014).

Kapsayıcı eğitim geçmişte özellikle engeli bulunan öğrencilerin engeli olmayan öğrencilerle birlikte eğitim görmesi olarak anlaşılırken, günümüzde kapsayıcı eğitim daha geniş bir anlam taşımaktadır. Sadece özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik bir yaklaşımı değil, aynı zamanda yoksul, farklı etnik ve kültürel geçmişlere sahip, kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar ile kız çocukları gibi eşit ve nitelikli eğitim alma konusunda sorun yaşayan diğer gruplara da odaklanmayı içermektedir (UNESCO, 2001). Bu bağlamda, kapsayıcı eğitim çeşitliliğe değer veren bir yaklaşımı temsil eder. Cinsiyet, etnik yapı, sosyal sınıf, sağlık, sosyal katılım ve başarı gibi nedenlerle kimsenin eğitim süreçlerinden dışlanmaması ve herkesin sistemin tarafından kucaklanması hedeflenir (UNESCO, 2009). Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin kendi seçtikleri okulda diğer öğrencilerle birlikte eğitim görmesi ve eğitimi etkileyen faktörlerin (örneğin, eğitim politikası, öğretim yöntemleri, müfredat, öğrenme ortamı vb.) farklı öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde güncellenmesi anlamına gelir. Kapsayıcı eğitim, bireysel farklılıkları olan öğrencileri okullara kabul etmenin yanı sıra, fiziksel düzende bu öğrencilerin öğrenmesine engel olabilecek değişiklikler yapmayı da içermektedir. Kaynaştırma okullarında binalar, sınıflar, sosyal aktivite alanları ve ulaşım tüm öğrencilere uygun şekilde yapılandırılmıştır (Yıldırım & Merey, 2020).

Kapsayıcı Eğitimin Temel Kavramları ve Bileşenleri

Kapsayıcı eğitim düşüncesinin oluşum sürecini ve yıllar içindeki gelişimini dört kategoride sıralamak mümkündür (Hehir vd., 2016):

Ayrımcılık: Dezavantajlı öğrencilerin genel okullar yerine kendi ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş mekânlarda eğitim almalarını ifade eder. Bu durum aynı zamanda genel okullar içinde farklı sınıflarda eğitim verilmesini içerebilir.

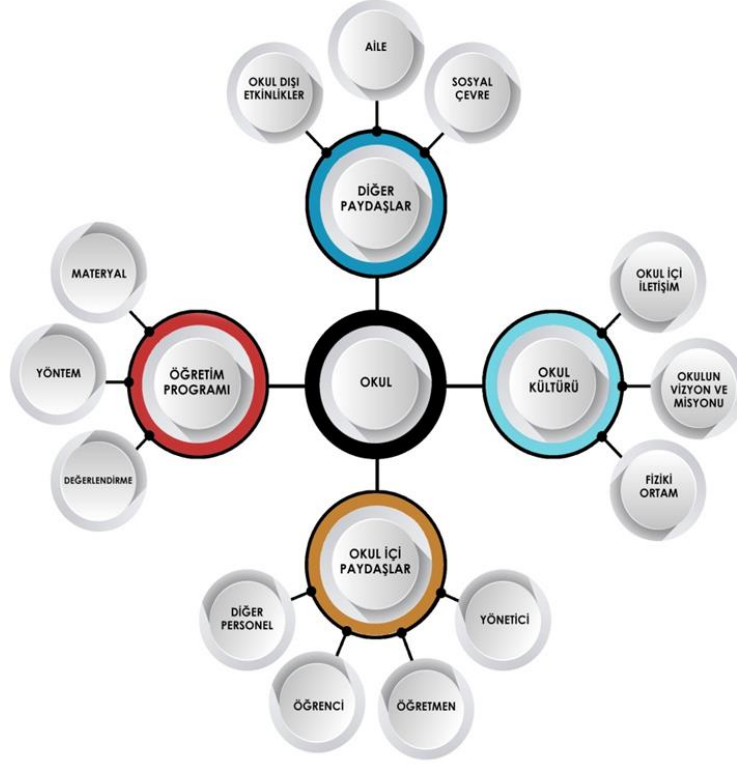
Dışlama: Öğrencilerin eğitim almalarının doğrudan ya da dolaylı olarak engellenmesi veya eğitime erişim haklarının yok sayılması durumunu ifade eder.

Entegrasyon: Dezavantajlı öğrencilerin genel okulların standart gereksinimlerini karşılayabildikleri sürece bu okullara dahil edilmeleri durumunu ifade eder. Ancak, öğrencilerin bireysel farklılıkları yeterince göz önüne alınmadığından, entegrasyon kapsamındaki dezavantajlı öğrenciler genellikle diğer öğrencilerle eşit haklardan yeterince faydalanamazlar.

Kapsayıcılık: Okullarda dezavantajlı öğrencilerin karşılaştıkları engelleri kaldırmak amacıyla içerik, öğretim yöntemleri, stratejiler ve benzeri unsurların sistematik bir reform çerçevesinde geliştirilmesi durumunu ifade eder. Bu yaklaşım, tüm öğrencilere ihtiyaçlarına uygun olarak katılımcı, eşit ve adaletli bir öğrenme deneyimi sunmayı amaçlar.

Kapsayıcı eğitimde, okula kayıtlı öğrencilerin var olan koşullara uyum sağlaması değil; okulun ve içindeki unsurların (öğretmenler, öğrenciler, yöneticiler, öğretim programları, okul kültürü, diğer paydaşlar) her öğrencinin ihtiyacına yanıt verebilecek yetkinliklere ve özelliklere sahip olması hedeflenmektedir. Bu hedefin temel nedeni, öğrencilerin sahip oldukları farklılıkların benimsenmesidir (CEC, 2009).

Kapsayıcı eğitimin bileşenleri UNICEF & MEB (2018) desteğinde düzenlenen Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Projesi'nde okul temelde olmak üzere okul kültürü, okul içi paydaşlar, öğretim programı ve diğer paydaşlar olmak üzere dört başlıkta toplanmıştır. Söz konusu bileşenler Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Kapsayıcı eğitim bileşenleri (UNICEF & MEB, 2018: 34).

Kapsayıcı Eğitim ve Öğretmen

Öğretmenler, eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Öğretmenler, çağın gereksinim duyduğu bilgi ve becerilere sahip olmalı, kendilerini yeterli hissetmeli ve sınıf içinde karşılaşılabilecekleri zor durumlarda olumlu tutumlar ve davranışlar sergilemelidir. Nitelikli öğretmenler olması ve sürekli mesleki gelişime katkı sağlamaları gerekmektedir. Öğretmenlerin önemi her eğitim kademesinde tartışılmazdır, ancak temel eğitimde öğretmenlerin farklı bir yeri vardır.

İlkokullar, farklı ırkların, kültürlerin, dillerin, dinlerin, cinsiyetlerin ve dezavantajlı durumda olan bütün çocukların uzun bir süre bir arada olduğu yerlerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin rolü oldukça önemlidir. Senemoğlu (2003) çalışmasında öğretmenleri, bireyin gelişimi için hayati bir rol oynayan, bireyin geleceğini şekillendirmede etkili olan, tutumların gelişimine yardımcı olan, düşünme ve problem çözme becerilerini öğretiren, rehberlik eden kişiler olarak tanımlamıştır.

Araştırmalar, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda bilgi eksikliği yaşadığını ve rehberlik ve pedagojik konularda yardıma ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Amaç, 2021). Öğretmenlerin, sınıftaki farklılıklara açık, kabul edici ve farklılıkların diğer öğrenciler tarafından da kabul edilebilir olması için kendilerini sürekli geliştirmeleri gerekmektedir. Öğretmen yeterlilikleri, öğrenci başarısına etki eder. Özellikle temel eğitimde, öğretmenlerin her yönden donanımlı olması, öğrencilerle iletişiminin artmasını, öğrencinin sınıfa aidiyetinin güçlenmesini ve dolayısıyla eğitim-öğretim amacının gerçekleşmesini sağlar.

Kapsayıcı eğitim sürecinde tüm paydaşların iş birliği içerisinde olması başarıya ulaşmak için önemlidir. Özellikle öğretmenler, aile, okul çevresi ve politika yapımcılar arasında yer alan 30 paydaş arasında anahtar bir rol oynamaktadır. Ancak, Woodcock (2002) öğretmenlerin, farklı özelliklere sahip öğrencilerin eğitim

ihtiyaçlarına yanıt verme konusunda kendilerini tam anlamıyla hazır hissetmediklerini ve bu durumun öğretmenlerde yüksek düzeyde kaygıya ve sınıf yönetiminde sorunlara yol açtığını belirtmektedir. Bu nedenle, öğretmenlerden öğrenme ortamında pekiştirici, ipucu, dönüt ve düzeltme kullanmaları, öğrencinin derse aktif katılımını sağlamaları, bireysel farklılıklara saygı göstermeleri, öğretimi bireyselleştirmeleri, alanında yeterli olmaları ve değerlendirme sonuçlarına göre öğrenci eksikliklerini tamamlamaları beklenmektedir (Sönmez, 1990).

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi başarıyla yürütebilmeleri için sahip oldukları bilgi düzeyi ile deneyimlerinin yanı sıra dezavantajlı grupta yer alan öğrencilere yönelik algı ve tutumları önemlidir. Olumsuz algı düzeyi ile tutuma sahip olan öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi faydalı görmediği ve kapsayıcı eğitimin başarıya ulaşması için gereken çabayı göstermediği bilinmektedir. Kapsayıcı öğrenme ortamlarında başarının sağlanabilmesi bu konuda yeterli, olumlu tutuma sahip aynı sınıfta herkesin öğrenebileceği inancını taşıyan öğretmenlerin varlığıyla ilişkilidir (Lancaster & Bain, 2010).

Temel eğitim seviyesinde öğretmenlerin, öğrencilerin farklılıklarını tanımak ve kabul etmek, sınıf ortamını her öğrencinin ihtiyaçlarına göre düzenlemek, farklı materyaller kullanmak, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir öğrenme sürecini organize etmek ve her öğrenciye destek sağlamak gibi noktalara dikkat etmeleri önemlidir (Amaç, 2021). Bu bağlamda, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda öz yeterliliklerinin yüksek olması ve lisans ile hizmet içi eğitimlerinde tüm öğrencilere öğretim yapabilecek donanıma sahip olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu özelliklere sahip öğretmenler, öğrencilerin öğrenebileceğine dair bir inançla bireysel farklılıkları dikkate alarak öğretim yapmaktadırlar (Babaoğlu & Yılmaz, 2010; Kuyuni, Desai & Sharma, 2020). Öte yandan, yapılan çalışmalar, öğretmen adaylarının kapsayıcı eğitime yönelik olumlu tutumları olmasına rağmen bu konuda yeterli bilgilerinin olmadığını göstermiştir (Aksu-Ataç ve Taşçı, 2020).

Kapsayıcı eğitimin uygulandığı sınıflarda öğretmenin, öğrencilerin kendilerini en iyi şekilde ifade edebildikleri ve olumlu bir sınıf atmosferi oluşturdukları bir ortam yaratması gerekmektedir (Walker & Graham, 2019). Bu durum, öğrencilerin öz düzenleme becerilerini geliştirmelerine ve öğretmen-öğrenci ilişkilerini güçlendirmelerine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, iyi bir sınıf atmosferi oluşturmanın yanı sıra detaylı bir şekilde planlanmış dersler de kapsayıcı eğitim için büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin günlük planlarını hazırlarken, farklı öğretim stratejilerini kullanarak her öğrencinin öğrenmesini teşvik etmeleri, tüm öğrencilerin ortak bir alanda akran öğrenmesini yaşayabilecekleri bir öğrenme ortamının oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Muñoz Martínez & Porter, 2020).

Kapsayıcı Eğitime Yönelik Yaklaşımlar

Kapsayıcı eğitim son dönemlerde birçok ülkenin eğitim sistemi üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Kapsayıcı eğitim sadece özel eğitim alanındaki öğrencilerle ilgili bir konu değildir. UNESCO'ya göre kapsayıcılık, öğrenme süreçlerine, topluma ve kültüre katılımın artırılması; eğitimdeki ayrımcılıkların ve dışlamaların azaltılması sürecidir. (UNESCO, 2011). Kapsayıcı eğitime yönelik farklı yaklaşımlar Şekil 2'de gösterilmiştir (Sarı ve Turhan Türkan, 2019):

Şekil 2. Kapsayıcı eğitim yaklaşımları

Bu yaklaşımların en çok göze çarpanı farklılaştırılmış eğitimidir. Bireysel farklılıkların kaynaklandığı öğrenme ihtiyaçları, motivasyon düzeyleri ve öğrencilerin farklı alt yapıları göz önüne alındığında, öğrenme ve öğretme sürecini dikkatlice düzenlemek gereklidir (Mutlu, Öztürk & Aktekin, 2019). Bu nedenle, eğitim ortamları öğrencilerin özelliklerine göre farklılaştırılmalıdır. Farklılaştırılmış öğretim, her öğrencinin başarılı olma fırsatını artırmayı hedefleyen öğrenme etkinliklerini geliştirmeyi amaçlayan özel bir yaklaşımdır (Heacox, 2002). Tomlinson (2000), farklılaştırılmış öğretimi, öğretmenlerin ders planlarını öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına göre önceden planlaması gerektiği şeklinde tanımlar. Chapman ve King (2003), farklılaştırılmış öğretimi, heterojen sınıflarda öğrencilerin öğrenmelerini kanıtlamak amacıyla seçenekler sunan bir yaklaşım olarak açıklar. Demir ve Gürol'a (2015) göre farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olarak çeşitli öğretim yöntemlerini içeren bir süreçtir.

Bu araştırma ile öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik tutumları, örnek çalışmaları, uygulamada yaşadıkları sorunlar ve bunlara bağlı çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Bu sayede kapsayıcı eğitime olan farkındalıkların artmasını ve gerekli önemin verilmesini sağlayarak, kapsayıcı eğitimle ilgili paydaşlara katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın genel amacı, kapsayıcı eğitim uygulamalarına yönelik öğretmenlerin tutumları, örnek çalışmaları, yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve bunlara bağlı çözüm önerileri üretmek olarak belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir.

- 1-Öğretmenler kapsayıcı eğitimi nasıl tanımlamaktadır?
- 2-Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime ve gerekliliğine ilişkin bakış açıları ve algıları nasıldır?
- 3-Kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde öğretmenlere gibi roller düşmektedir?
- 4-Öğretmenler dezavantajlı öğrencileri için hangi uygulamaları yapmaktadır?
- 5-Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim ile ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
- 6-Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime ilişkin yaşadıkları sorunların çözüm önerileri nelerdir?

Kapsayıcı eğitimin özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların yanı sıra; göçmenler, toplumsal cinsiyet eşitliği, anadil, risk altındaki çocuklar, sosyo-ekonomik durum, parçalanmış aile çocukları, din, etnik köken, afete maruz kalmış çocuklar gibi dezavantajlı gruplarla da birebir ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu araştırma önem kazanmaktadır. Ayrıca kapsayıcı eğitimin uygulanması noktasında öğretmenler oldukça etkili bir role sahiptir. Öğretmenlerin kapsayıcı eğitime bakış açılarının belirlenmesi, kapsayıcı eğitimin uygulamadaki niteliği hakkında önemli kanıtlar oluşturacaktır. Bu bağlamda, kapsayıcı eğitimde öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve kapsayıcı uygulamalarda yaşanabilecek problemlerin çözümüne yönelik araştırmalara gereksinim vardır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, kapsayıcı eğitim ve öğretmen odaklı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulgularının öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik tutumları, uygulama beceri ve istekleri hakkında bilgi sahibi olunmasına ve öğretmenlerin deneyim ve uygulamalarının incelenmesinin, öğretmenlere derste yardımcı olabilecek materyallerle ilgili gelecekte çalışmaların yapılmasına, okul kültürünün kapsayıcı bir anlayışla şekillenmesine yönelik çalışmaların hayata geçirilmesine, dezavantajlı öğrencilere yaklaşım konusunda farkındalık sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın ayrıca, kapsayıcı eğitime yönelik ileriki çalışmalara veri kaynağı teşkil etmesi bakımından sebebiyle alanyazına da ışık tutacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışmada, Kapsayıcı Eğitimin; ne olduğu, tarihçesi, günümüze kadar gelen düzenlemeleri, kapsadığı dezavantajlı grupların kimlerden oluştuğu, alan yazındaki uygulamalarına yönelik öğretmenlerin görüşleri, örnek çalışmaları, yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve bunlara bağlı çözüm önerileri üretmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilimin (fenomenoloji) kullanıldığı çalışmada birkaç kişinin kavram ya da fenomenle ilgili tecrübelerinin ortak tanımı yapılmaya çalışılır (Creswell, 2013). Olgu bilim (fenomenoloji) deseni farkında olunan fakat derin bir anlayışa sahip olunmayan olgular üzerinde yoğunlaşmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Çalışma Grubu olarak, Nevşehir ili Merkez ilçesinde devlet okullarında çalışan öğretmenler belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından seçilen örneklem, amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemedir.

Araştırmacılar tarafından öğretmen seçimi yapılırken;

- Araştırmanın yapılacağı okulda herhangi bir branşta öğretmenlik görevinde bulunan,
- Sınıfında kapsayıcı eğitim kapsamına giren dezavantajlı grupta öğrencisi olan,
- Sınıfındaki dezavantajlı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim anlayışını ve uygulamalarını açıklıkla ifade edebilen, Akademik araştırmalara gönüllü olarak destek veren öğretmenler tercih edilmiştir.
- Araştırmanın nitel katılımcılarını oluşturan 12 öğretmen, araştırmaya katılmaya gönüllü olmuş ve çalışma grubuna katılma ölçütlerini karşılamışlardır. Etik ilkeleri korumak adına, katılımcı grubunu oluşturan öğretmenlerin gerçek isimleri gizlenmiş ve kod isimleri kullanılmıştır. Çalışmada katılımcı öğretmenlerden belirlenen kod isimleri; Ö1,Ö2,Ö3. olarak ifade edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin demografik özellikler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1. Demografik Bilgiler

İsim*	Cinsiyet	Branş	Yaş	KıdemYılı	Okul Türü
Ö1	Erkek	Sınıf Öğretmeni	31	8	İlkokul
Ö2	Kadın	Okul Öncesi	40	16	Anaokulu
Ö3	Kadın	Rehberlik	35	12	Lise
Ö4	Erkek	Sınıf Öğretmeni	45	22	İlkokul
Ö5.	Erkek	Türkçe	42	18	Ortaokul
Ö6	Kadın	Sınıf Öğretmeni	38	14	İlkokul
Ö7	Erkek	Sınıf Öğretmeni	48	24	İlkokul
Ö8	Erkek	Beden Eğitimi	39	15	Ortaokul
Ö9	Kadın	Okul Öncesi	33	9	İlkokul
Ö10	Kadın	Sınıf Öğretmeni	46	23	İlkokul
Ö11	Erkek	Özel Eğitim	40	17	Ortaokul
Ö12	Kadın	Sınıf Öğretmeni	35	11	İlkokul

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öğretmenlerin kapsayıcı eğitime ilişkin görüşlerini içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Ayrıca tema, kategori ve kodlamalar için tablolar oluşturulmuştur. Bu araştırmada derinlemesine incelenecek durum, öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik fikirleri, bakış açıları ve görüşleridir.

Verilerin Analizi

Nitel verilerin çözümleme süreci, tekrarlarla dolu ve verilerin tümü toplandıktan sonra yoğun bir şekilde devam eden dinamik bir süreçtir (Merriam, 2015). Nitel veri analizinde, çalışmanın bağlamı, çalışmaya katılan kişiler ve ilgi duyulan etkinlikler dikkate alınır. Bulguları desteklemek amacıyla, veriler arasında katılımcıların kendi sözlerine, doğrudan alıntılara ve gözlemlerden elde edilen parçalara yer verilir ve diğer bölümlerle uyum sağlanmaya çalışılır (Merriam, 2015). Nitel araştırmalarda veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve özgünlük anlamına gelir. Bu nedenle, araştırmacı toplanan verilerin ve araştırmanın özelliklerine dayanarak mevcut veri analiz yöntemlerini gözden geçirmeli ve kendi araştırması için bir veri analiz planı geliştirmelidir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çerçevede, çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik analizi verilerin derinlemesine analizini gerektiren nitel bir tekniktir (Yıldırım & Şimşek, 2013).

BULGULAR

Bulgular bölümünde yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacılar tarafından sorulan açık uçlu sorulara verilen yanıtlar, oluşturulan temalar altında kategorize edilmiş ve tablolar ile birlikte yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. Öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitimin Tanımına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	F
Kapsayıcı Eğitimin Tanımı Hakkındaki Görüşler	Sosyal Açıdan(f=20)	Dezavantajlı grupların kaynaştırılması/Entegrasyon	7
		Eşitlik/Fırsat Eşitliği/Adalet	6
		Farklılıklara saygı	5
		Eğitim hakkı	2
		Bireysel farklılıklara, özelliklere ve gereksinimlere göre eğitim	5
	Eğitsel Açıdan(f=12)	Farklılaştırılmış eğitim	4
		Yabancı uyruklu öğrencilere yönelik eğitim	3

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin kapsayıcı eğitimin tanımına ilişkin verdikleri yanıtlar çerçevesinde; Sosyal Açıdan ve Eğitsel Açıdan olmak üzere iki kategori altında toplandığı görülmüştür. Bu kapsamda öğretmenlerden bazıları görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bence kapsayıcı eğitim: Çeşitliliğe değer vererek cinsiyet, etnik yapı, sosyal sınıf, sağlık, sosyal katılım ve başarı gibi nedenlerle kimsenin eğitim süreçlerinden dışlanmadığı, dezavantajlı grupta bulunan öğrencilerin okul ortamında kabul gördüğü, kaynaştığı ve herkesin sistem tarafından kucaklandığı eğitim anlayışına denilmektedir”(Ö10)

“Her öğrencinin potansiyelini en üst düzeye çıkarmayı hedefler ve ayrımcılığı önler. Öğrencilere daha fazla fırsat ve eşitlik sağlamayı amaçlar. Farklı öğrenci ihtiyaçlarına uygun destek ve kaynaklar sağlamaya çalışır. Öğretmenler, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına odaklanırken, ders planlarını ve öğretim yöntemlerini bu ihtiyaçları karşılamak için uyarlar. Bu, her öğrencinin eğitim sürecine katılımını teşvik eder ve başarılarını artırır.”(Ö8)

“Yabancı uyruklu öğrenciler, özellikle savaşlardan kaçarak ülkemize mülteci olarak göçeden öğrencilerin kapsayıcı eğitime daha fazla ihtiyaç duyduğunu düşünüyorum. Diğer dezavantajlı gruplara göre daha fazla sorunu başatmaya çalışmaktan eğitime fırsatlarının kalmadığını ve birçoğunun öğrenimden mahrum kaldığı kanaatindeyim”(Ö6)

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim değerlendirmeleri, kapsayıcı eğitimin gerekliliğine (bakış açıları ve algılarına) ilişkin görüşleri içerik analizine tabi tutularak kategorize edilmiş ve elde edilen veriler Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitim Değerlendirmeleri, Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	F
Öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitim Değerlendirmeleri	Kapsayıcı Eğitimin Katkıları(f=16)	Bireysel Farklılıklara ve Gereksinimlere Uygun Eğitim	6
		Uyum Problemlerine Çözüm	3
		Okul Aidiyetinin Artması	3
		Akran Zorbalığının Azaltılması	3
		Öğrenme Ortamının Zenginleşmesi	3
		Gereklidir	10
	Kapsayıcı Eğitimin Gerekliliği (f=12)	Gereksizdir	1
		Kararsız	1
		İşbirliği ve İletişim Eksikliği	3
	Kapsayıcı Eğitimin Sınırlılıkları (f=9)	Materyal Eksikliği	2
		Müfredat Sorunları	2
		Ders Saati Yetersizliği	2

Tablo 3. incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitim değerlendirmeleri, kapsayıcı

eğitimin gerekliliğine (bakış açıları ve algılarına) ilişkin verdikleri yanıtlar incelendiğinde; Kapsayıcı Eğitimin Gerekliliği, Kapsayıcı Eğitimin Katkıları ve Kapsayıcı Eğitimin Sınırlılıkları olmak üzere üç kategori altında toplandığı görülmüştür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

“Kapsayıcı eğitimi olumlu bir yaklaşım olarak değerlendiriyorum. Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilere eşit fırsatlar sunmayı hedefliyor. Bu, toplumda daha fazla adalet ve eşitlik sağlıyor. Farklı özelliklere sahip öğrencileri kabul ediyor ve farklılıkların zenginlik olduğu üzerine duruyor. Öğrencilerin toplumlarının bir parçası olarak kabul edilmelerini teşvik ederek sosyal entegrasyonu artırıyor. Öğrencilere bireysel ihtiyaçlarına göre destek sağlayarak, öğrenme başarısını artırıyor. Farklı yeteneklere sahip öğrencilerin aynı sınıf veya okul ortamında bir arada olmaları, öğrencilere daha fazla öğrenme fırsatı sunuyor. Ancak, kapsayıcı eğitim uygulaması bazı zorluklar ve eleştirilere de yol açabiliyor. Özellikle, öğretmenlerin ve okulların farklı ihtiyaçlara sahip öğrencilere uygun destek sağlama konusunda yeterince kaynak ve eğitim almadıkları durumlar, kapsayıcı eğitimi zorlaştırabiliyor. Bu nedenle, kapsayıcı eğitim yaklaşımının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için kaynaklar, eğitim ve işbirliği önemlidir. Sonuç olarak, kapsayıcı eğitim, eşitlik, adalet ve toplumsal kabul gibi değerlere dayalı bir eğitim yaklaşımıdır ve birçok avantajı bulursa da, uygulama zorlukları da içerebilir.”(Ö11)

“Eğitimde feda edilecek birey yoktur. Eğitim temel bir insan hakkıdır. Tüm öğrencilerin nitelikli eğitim hakkından eşit bir şekilde yararlanabilmesi için kapsayıcı eğitimi bir zorunluluk olarak görüyorum. Bu bağlamda “Kapsayıcılık” öncelikle düşünme sistemimizde geliştirmemiz gereken bir anlayıştır. Düşüncemizde öğrencileri/çocukları sınıflandırmadan, BEP’li çocuk, engelli çocuk, özel çocuk, normal çocuk, birini anlatırken kullandığımız “bu tür çocuklar” gibi ifadeler kullanmak yerine hepsini geniş bir yelpazede bir arada olduğu ortak sıfat olarak “çocuk” denilen eğitim olarak algılıyorum. Bu anlayış sayesinde öğrenciler okula uyum problemlerini aşabiliyor. Arkadaşları dezavantajlarının farkında olduğu için akran zorbalığına uğrama oranları da giderek azalıyor”(Ö3)

“Kapsayıcı eğitimi uygulanabilmesi için müfredatın yeniden düzenlenerek tüm çocuklara hitap edecek şekilde planlanması gerekir. Çünkü şuan uyguladığımız müfredat tüm öğrencileri aynı özellikte kabul ediyor. Bu sebeple ders saati öğrencilere ayrı ayrı ders anlatacak süreyi bizlere tanımıyor. Ayrıca eğitim materyallerinin çeşitliliğinin artırılması, her türlü çökme zekaya hitap edecek türden olup okullarda bulundurulması gerekir. Materyaller oldukça yetersiz, olanlarda güncel değil maalesef. Okul idaresi veliler ve diğer çalışanların dezavantajlı bireyler konusunda biz öğretmenlere yeterince destek olmadığı durumda kapsayıcı eğitimin başarıya ulaşabileceğini düşünmüyorum, işbirliği ve iletişim bu süreçte olmazsa olmaz şarttır.”(Ö12)

Kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde öğretmenlerin rollerine (uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında, diğer paydaşlarla iletişim ve etkileşim vb. konularda) ilişkin görüşleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitimin Uygulanma Sürecinde Öğretmenin Rolüne İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	F
Kapsayıcı Eğitim Uygulanma Sürecinde Öğretmenin Rolü	Rehberlik-Yönlendirme-İşbirliği Faaliyetleri (f=26)	İşbirliği (Veli-Okul İdaresi vb)	8
		Öğrenciyi Tanıma	7
		Öğrenci Kişilik Hizmetleri	6
		İletişim Becerileri	5
		Düzenleme-Geliştirme Faaliyetleri (f=17)	Bireysel Farklılıklara ve Gereksinimlere
	Düzenleme-Geliştirme Faaliyetleri (f=17)	Uygun Planlama Yapma	3
		Eğitim Ortamını Hazırlama-Düzenleme	3
		Alanında Uzmanlık	3
		Kendini Geliştirme	3

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin “Kapsayıcı Eğitim Uygulanma Sürecinde Öğretmenin Rolü” sorusuna ilişkin verdikleri yanıtlar çerçevesinde; Rehberlik-Yönlendirme-İşbirliği Faaliyetleri ve Düzenleme-Geliştirme Faaliyetleri olmak üzere iki kategori altında toplandığı görülmüştür. Bazı öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

“Öğretmenler, öğrencilerin gelişiminde en önemli rolü üstlenirler. Özellikle kapsayıcı eğitimde, öğretmenler dezavantajlı öğrencileri yakından takip etmeli ve onların eğitim ve sosyal süreçlerini olumlu yönde etkileyen kararlar almalıdır. Bu süreçte velilerin de katılımı çok önemlidir. Öğretmenler, veli toplantıları düzenleyerek tüm velileri kapsayıcı eğitim hakkında

bilgilendirmeli ve özellikle dezavantajlı öğrencilerin velileriyle de sürekli diyalog halinde olmalıdır. Öğrenci hakkında karar alırken öğrenciyi bütünsel olarak değerlendirmek için velilerle görüşmeli ve bu süreci devamlı kılmak için çaba göstermelidir. Sonuç olarak, öğretmenlerin kapsayıcı eğitimde rolü, öğrencilerin gelişimindeki en önemli etkenlerden biridir ve bu süreçte velilerle işbirliği yaparak dezavantajlı öğrencilerin başarısını artırmak için çaba göstermelidirler..”(Ö8)

“Kapsayıcı eğitim süreci, uygulama öncesinde, sırasında ve sonrasında çeşitli paydaşlar arasında iletişim ve etkileşim gerektiren önemli bir süreçtir. Bu süreç boyunca öğretmenler, veliler, idareciler, okul çalışanları ve diğer paydaşlar arasındaki işbirliği ve iletişim çok önemlidir. Velilerin çocuklarının öğrenme sürecine destek sağlamaları teşvik edilmelidir. Uygulama Sonrasında: Öğretmenler ve idareciler, uygulamanın etkilerini değerlendirmeli ve gerektiğinde düzeltilmeler yapmalıdır. Velilerin görüşleri ve geri bildirimleri, gelecekteki uygulamalara rehberlik etmek için önemlidir. Öğretmenler, kapsayıcı eğitim konusundaki profesyonel gelişimlerine devam etmelidir. Bu süreçler boyunca etkili iletişim ve işbirliği, öğrencilerin kapsayıcı eğitimden en iyi şekilde faydalanmalarını sağlar. Tüm paydaşlar arasında açık iletişim, öğrenci başarısı ve kapsayıcı eğitim uygulamalarının başarısını artırabilir.” (Ö11)

“Öğretmen eğitim sürecini zenginleştirmeli ve çeşitlendirmeli, sınıfı aynı hedefe ulaşmak için hep birlikte çalışan öğrenme topluluğuna çevirmelidir. Kendi biriktirdiği deneyimlerini diğer öğretmenlerle paylaşmalı, dayanışma ve işbirliği içinde olmalıdır. Her şeyden önce öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda donanımlı olması gerekir. Kapsayıcı eğitimde en çok görev öğretmene düşüyor. En önemlisi bu işi benimsemesi severek yapması gerekir. Öğretmenin bu konu hakkında teorik bir bilginin edinilmiş olması gereklidir, öncelikle kapsayıcı eğitim hakkında seminer veya kurs alması sonrada uygulaması gerekir.” (Ö9)

Tablo 5. Öğretmenlerin, Dezavantajlı Öğrenciler İçin Yapılan Uygulamalar ve Kapsayıcı Eğitim Örneklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	F
Kapsayıcı Eğitim Sürecindeki Öğretmen Uygulamaları	Eğitim-Öğretim Çalışmaları(f=15)	Farklılaştırılmış Eğitim Uygulamaları	8
		Çok Yönlü Planlama, Hazırlık Ve Uygulama Çalışmaları	5
		Özgün Materyal Kullanımı	2
	Uyum-Kaynaştırma-Entegrasyon Çalışmaları(f=13)	Güven/ Özgüven Duyuma Çalışmaları	4
		Tanıtma/ Tanışma Etkinlikleri	4
		Rehberlik ve Danışmanlık Uygulamaları	3
		Empati Kurma	2

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri; Eğitim-Öğretim Çalışmaları ve Uyum-Kaynaştırma-Entegrasyon Çalışmaları olmak üzere iki kategori altında toplandığı görülmüştür. Bu kapsamda öğretmenlerden bazılarının görüşleri:

“Oyun tabanlı öğrenme, Atölye çalışmaları, Araştırma inceleme, Deneysel gözlem vb. çalışmalar yapmaktayım. Grup üyelerinin ya birlikte kazandığı ya da birlikte kaybettiği, ortak amaçlar çerçevesinde birlikte çalışmayı gerektiren, üyelerin öğrenmede birbirlerine destek oldukları grup çalışmaları örneğin; “Ben olmak - Biz olmak” gibi etkinliklerle eğitimi desteklerim. Fiziki ortam düzenlemeleri, müfredatta ve Ölçme ve değerlendirme araçlarında düzenlemelerle öğrenciyi göre farklılaştırılmış eğitim uygulamaya çalışıyorum.” (Ö11)

“Öğrenciler için daha fazla özgün dikkat ve rehberlik sağlamak için küçük gruplar oluşturmaktayım. Eğitimde teknoloji kullanarak, özellikle web 2.0 araçları ve uygulamaları, öğrencilere öğrenme ve iletişimde yardımcı olmaktadır. Dezavantajlar farklı olduğundan görsel materyallerle süreci destekleme gibi yöntemler kullanmaktayım. Çocukların özelliklerini gözlemledikten sonra desteklenmesi gereken kazanımları belirleyip eğitim akışına o kazanımları da alıp uyarlamalarını yapıyorum . Materyallerimi ona göre düzenliyorum. Ders dışı etkinliklere yer vererek okulu sevdirmeye çalışıyorum. Grup çalışması uygulamaları, Drama çalışması uygulamaları, Güçlü yönlerini geliştirmeye yönelik el becerisi yada sportif etkinlikler yapıyoruz.”(Ö8)

“Keşke Öğretmenim-Okul Yöneticim Bilsedydi” etkinliği ile öğrencilerin benimle ve idareyle paylaşmak isteyip paylaşmadığı şeyleri öğrenip ona göre önlemler almaya çalışırım. Güvenli sınıf güvenli okul etkinliği ile onların güvende hissetmeleri için çalışmalar yaparım. “Sen kimsin-ben kimim” etkinliği ile yine onları tanımaya ve bireysel özelliklerinin kendilerinin de farkında olmalarına olanak sağlarım.”(Ö2) şeklinde olmuştur.

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim sürecinde Yaşanan Sorunlara ilişkin ifadeleri içerik analizine tabi tutularak kategorize edilmiş ve elde edilen veriler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlar

Tema	Kategori	Kod	F	
Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlar	Diğer Paydaşlardan Kaynaklı (Veli, İdare, Bakanlık vb.) (f=23)	İlgisizlik	7	
		Bilgi Eksikliği	6	
		Olumsuz Bakış Açısı ve Davranış	5	
		Müfredat, Sınav Baskısı vb.	5	
		Fiziki Ortam Yetersizliği	7	
	Eğitim Ortamı Kaynaklı(f=22)	Materyal Yetersizliği	6	
		Kalabalık Sınıflar	5	
		Zaman Sıkıntısı	4	
		Dil Sorunu	5	
	Öğrenci Kaynaklı(f=16)	Uyum Sorunu	4	
		İsteksizlik-İlgisizlik	4	
		Ayrımcılık, Dışlama vb.	3	
		Bilgi-Eğitim Eksikliği	4	
		Öğretmen Kaynaklı(f=12)	İletişim Eksikliği	3
			Motivasyon Eksikliği	3
Önyargı-Olumsuz Bakış Açısı	2			

Tablo 6 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin “Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlar ” konusunda verdikleri yanıtlar çerçevesinde; Öğretmen Kaynaklı, Öğrenci Kaynaklı, Eğitim Ortamı Kaynaklı, Diğer Paydaşlardan Kaynaklı (Veli, İdare, Bakanlık vb.) olmak üzere dört kategori altında toplandığı görülmüştür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıdaki şekilde ortaya çıkmaktadır:

“Ebeveynlerin eğitime bakış açısının yetersiz veya olumsuz olması, aile eğitim seviyelerinin düşük olması çocukların bazı bulunuşluk seviyesini etkiliyor. Merkezi sınavların ön planda olması, sınav odaklı çalışmayı arttırırken kişisel- sosyal öğrenmelerin geri planda kalması Ücretli öğretmenlik uygulamasının eğitim kalitesini düşürmesi Okullarda öğrenci sayısının fazla derslik ve öğretmen sayısının az olması Eğitim müfredatının öğrenci ihtiyaç ve gelişimini ön plana çıkarmakta yetersiz olması”(Ö2)

“Başlıca sorunlar; Aynı sınıf içinde yer alan bu öğrencilerle aynı etkinliği ve akademik veriyi aynı şekilde sağlayamamak, öğrencilerin her istediği yere ve hizmete bağımsız olarak ve güvenli bir şekilde ulaşamaması, sınıf ortamlarının ve gerekli materyallerin yetersizliği, bazı uygulamalar için müfredatın yoğunluğu sebebiyle zamanın yetersiz olmasıdır.”(Ö7)

“Kalabalık sınıflarda uygulama esnasında zaman ve dikkat sorunları yaşanabiliyor. Dil sorunu başta olmak öğretmenlerin her öğrenciye yeterli özel dikkat ve desteği sağlamasını zorlaştırabilir. Farklı yeteneklere, ihtiyaçlara ve özelliklere sahip öğrencileri aynı sınıf veya okul ortamında eşit bir şekilde eğitmek, öğretmenler için zorlu olabilir. Sınıf ortamında fiziki ortamın yetersiz kalması, materyal desteğinin her zaman sağlanamaması karşılaştığım sorunlardır”(Ö11)

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim sürecinde yaşanan sorunlara yönelik çözüm önerilerine ilişkin ifadeleri içerik analizine tabi tutularak belirli temalar altında kategorize edilmiş ve elde edilen veriler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri

Tema	Kategori	Kod	F		
Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri		Eğitim Verilmesi	9		
		Diğer Paydaşlara Yönelik (Veli, İdare, Bakanlık vb.) (f=29)	Müfredat vb. Düzenlemeleri	8	
			Aile Katılımı	7	
			İş birliği/İletişim Çalışmaları	5	
		Eğitim Ortamına Yönelik(f=24)	Fiziki Ortam Düzenlemeleri	8	
			Materyal Desteği	8	
			Sınıf Mevcudunun Azaltılması	5	
			Zaman Planlaması	3	
			Farklılaştırılmış Eğitim, İşbirlikçi Sınıflar	8	
			Öğrenciye Yönelik(f=23)	Bireyselleştirilmiş; Planlama İçerik, Değerlendirme Rehberlik Çalışmaları/Etkinlikleri	6
					5
				Uyum/Hazırlık Sınıfı (Türkçe Eğitimi İçin)	4
			Öğretmene Yönelik(f=14)	Bilgilendirme- Uygulamalı Eğitim	4
				İletişim/İşbirliği Çalışmaları	4
		Motivasyonu Artırma		3	
		Olumlu Tutum- Bakış Açısı		3	

Tablo 7. incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin “Kapsayıcı Eğitim Sürecine İlişkin Yaşanan Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri ” konusunda verdikleri yanıtlar çerçevesinde; Öğretmene Yönelik, Öğrenciye Yönelik, Eğitim Ortamına Yönelik, Diğer Paydaşlara Yönelik (Veli, İdare, Bakanlık Vb.) olmak üzere dört kategori altında toplandığı görülmüştür. Çözüm önerileri kapsamında öğretmenlerden bazılarının görüşleri aşağıda sunulmuştur:

“Bakanlık nezdinde gereken iyileştirmelerin yapılması, bu konuda sınıf öğretmenlerine ve velilere eğitim verilmesi, Ailelerin çocuklarının eğitimine aktif olarak katılmaları ve okuldaki süreçlere dahil olmaları teşvik edilmelidir. Dezavantajlı öğrencilerin ilerlemesini izlemek ve öğrenme planlarını düzenlemek için uygun değerlendirme araçları geliştirilmelidir. Bu araçlar, öğrencilerin güçlü yönlerini ve zayıf yönlerini belirlemek için kullanılabilir. Okul personeli arasında işbirliği ve ekip çalışması teşvik edilmelidir. Dezavantajlı öğrencilere hizmet sağlamak için birçok disiplinden profesyonelin bir araya gelmesi önemlidir. Okul personeli, ayrımcılığı ve önyargıyı azaltmak ve her öğrencinin fırsat eşitliği sağlanmasını desteklemek için eğitilmelidir. Kapsayıcı eğitimi desteklemek ve bu konuda farkındalığı artırmak için toplumsal destek oluşturulmalıdır. Toplumun kapsayıcı eğitimi benimsemesine yardımcı olmak önemlidir.”(Ö8)

“Sınıf mevcudunun mümkün olduğunca azaltılması daha etkili sonuçlar almaya olanak sağlayacaktır. Okulların ve sınıfların tüm çocuklar tarafından ulaşılabilir hale getirilmesi. Okul içerisinde ve dışarıda eğitim hizmetleri erişime engel olan etkenler belirlenerek bunların ortadan kaldırılması. Uygulamada kullanılan materyallerin eksikliklerinin giderilmesi ve çeşitliliğinin artırılması başlıca çözüm önerilerimdir.” (Ö6)

“Öğrencilerin, bir yıl Türkçe eğitimi aldıktan sonra sınıflarımıza dağıtılmaları gerektiğini düşünüyorum. Öncelikle ailelerin Türkçe öğrenmesini sağlamak, çocukların okul kültürüne uyum sağlamaları için gerekli tedbirleri almak göçle gelen yabancı uyruklu öğrencilerin entegrasyonuna fayda sağlayacaktır. Bireysel sınıf yerine işbirliğine dayalı sınıflar oluşturulmalıdır.”(Ö7)

SONUÇ ve TARTIŞMA

Kapsayıcı eğitim uygulamalarına ilişkin öğretmenlerle yapılan görüşmelerde uygulamaya ilişkin sorunlar ve bu sorunlara çözümüne yönelik öneriler yer almıştır. Öğretmenlerimiz, dezavantajlı olarak ifade edilen öğrencilerin toplumda negatif ayrımcılık, dışlanma, zorbalık vb. olumsuzluklarla karşılaştıklarını ve bunun önlenmesi için “Kapsayıcı Eğitim” yaklaşımının tüm okullarda uygulanmasının gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Kapsayıcı eğitimin etkili ve verimli uygulanabilmesi için başta öğretmenlerin daha iyi eğitim almaları olmak üzere; aile eğitimi, fiziki imkanlar, zaman, sınıf mevcudu, müfredat, materyal, iletişim gibi konuların bakanlığın da desteğiyle çözüme kavuşması gerektiğini savunmuşlardır. Yerelde öğretmen, okul idaresi, veli ve diğer paydaşlarla etkili iletişime geçerek bunların başarılabilmesini de dile getirmişlerdir.

Kapsayıcı eğitimi tanımlarken öğretmenlerin sosyal açıdan ve eğitim açısından baktıkları görülmektedir. Sosyal açıdan bakan öğretmenler kapsayıcı eğitimi tanımlarken en fazla dezavantajlı grupların kaynaşması, okula uyumu ve entegrasyonu kavramlarını kullanmıştır. Ayrıca fırsat eşitliği, adalet, farklılıklara saygı ve herkese eğitim hakkı verilmesi kavramlarını da tanımlamalarında sıkça kullanmışlardır. Eğitsel yönden bakan öğretmenler ise, bireysel özelliklere, farklılıklara ve özel gereksinimlere göre eğitim yapılması konusunda birleşerek, başta yabancı uyruklu öğrenciler olmak üzere tüm öğrencileri kapsayacak farklılaştırılmış eğitim uygulanması konusunda görüş belirtmişlerdir. Bu görüşleri kuramsal çerçevede belirtilen aşağıdaki tanımlarla da örtüşmektedir. Kapsayıcı eğitim, tüm bireylerin farklı ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla onları eğitim sürecine çok yönlü bir şekilde dahil etmeyi ve eğitim süreci içindeki ayrımcılığı ortadan kaldırmayı hedefler. Bu kapsamda, okul çağındaki tüm çocuklara sürekli ve kaliteli eğitim sunma amacını gerçekleştirmek için öğretmen özellikleri, öğretme süreci, bu süreçte kullanılacak yöntemler, yaklaşımlar, stratejiler ve politikalar açısından gerçekleştirilmesi gereken reformları içermektedir. Kapsayıcı eğitim, her öğrencinin eğitim sürecinde eşit ve önemli olduğunu vurgulayarak bireysel farklılıkları ve dezavantajlı durumları göz önüne alır (UNESCO, 2009). Kapsayıcı eğitim, tüm öğrencilerin kendi seçtikleri okulda diğer öğrencilerle birlikte eğitim görmesi ve eğitimi etkileyen faktörlerin (örneğin, eğitim politikası, öğretim yöntemleri, müfredat, öğrenme ortamı vb.) farklı öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde güncellenmesi anlamına gelir. Kapsayıcı eğitim, bireysel farklılıkları olan öğrencileri okullara kabul etmenin yanı sıra, fiziksel düzende bu öğrencilerin öğrenmesine engel olabilecek değişiklikler yapmayı da içermektedir. Kaynaştırma okullarında binalar, sınıflar, sosyal aktivite alanları ve ulaşım tüm öğrencilere uygun şekilde yapılandırılmıştır (Yıldırım & Merey, 2020).

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitimin gerekliliğine ilişkin görüşleri ve kapsayıcı eğitime karşı olan bakış açıları ile ilgili görüşleri incelendiğinde; kapsayıcı eğitimin öğrenciye katkısı, sınırlılıkları ve olumlu-olumsuz-karasız yönden değerlendirmeler yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Bireysel farklılıklara ve gereksinimlere uygun eğitim sağladığı, uyum problemlerine çözüm getirdiği, okula ait hissetme duygusunu geliştirdiği, akran zorbalığını azalttığı ve öğrenme ortamını zenginleştirdiğini düşünen öğretmenler kapsayıcı eğitimin katkılarında bahsetmiştir. Neredeyse tüm öğretmenler kapsayıcı eğitimin gerekli bir uygulama ve anlayış olduğunu düşünürken, sadece bir öğretmen gereksiz bulmuş diğer öğretmen ise kararsız kalmıştır. Kapsayıcı eğitimin işbirliği ve iletişim eksikliği, materyal eksikliği, müfredat sorunları ve ders saati yetersizliği gibi sınırlılıkları olduğu da görüşlerin analizinde ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden hareketle kapsayıcı eğitimi öğretmenlerin büyük bir bölümü sınırlılıkları ortadan kaldırıldığında gerekli ve katkı sağlayan bir eğitim uygulaması olduğunu desteklemişlerdir. UNESCO (2009) ya göre kapsayıcı eğitim çeşitliliğe değer veren bir yaklaşımı temsil eder. Cinsiyet, etnik yapı, sosyal sınıf, sağlık, sosyal katılım ve başarı gibi nedenlerle kimsenin eğitim süreçlerinden dışlanmaması ve herkesin sistemin tarafından kucaklanması hedeflenir. Salamanca Bildirgesi (1994), kapsayıcı eğitim anlayışının tüm dünyada yerleşmesine yönelik önemli bir adımdır. Bu bildirmede, "Herkes için Eğitim" konusu ilk defa gündeme gelmiş ve her çocuğun kaliteli bir şekilde temel eğitimi alması gerektiği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, her çocuğun kendine özgü yeteneklere sahip olduğu ve bu yeteneklere uygun olarak ihtiyaçlarına cevap verecek eğitim sistemlerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Gürgür ve Rakap'a (2019) göre de, kapsayıcı eğitim, yalnızca öğrenme güçlüğü çeken veya engelli kişilerin değil, tüm dezavantajlı grupların topluma entegrasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. Bu grupların en önemlileri mülteci/sığınmacı/göçmen çocuklar, doğal afetlerden etkilenen çocuklar, özel ihtiyaçları olan çocuklar, işçi sınıfı/çalışan çocuklar, yoksul çocuklar, kız çocukları ve dağılmış ailelerden gelen çocuklar ve aile içi şiddete maruz kalan çocuklardır. Alanyazında görüldüğü gibi tüm bireylerin eşit şartlarda adaletli eğitim alması, öğretmenlerin kapsayıcı eğitimin gerekliliği ve katkıları görüşlerine uyan tanımlamalardır.

Kapsayıcı eğitimde öğretmene düşen roller nelerdir? sorusuna verilen cevaplar analiz edildiğinde öğretmenler, rehberlik-yönlendirme ve işbirliği faaliyetleri kategorilerinde; iletişim becerilerine, öğrenciyi

tanıma, öğrenci kişilik hizmetleri ve diğer paydaşlarla işbirliği kavramlarında yoğunlaşmışlardır. Ayrıca düzenleme ve geliştirme faaliyetleri kategorisinde ise; bireysel farklılıklara ve gereksinimlere uygun planlama yapma, eğitim ortamını hazırlama-düzenleme, alanında uzmanlık ve kendini geliştirme kavramlarıyla ilgili görüşler belirtmişlerdir. Veli, okul idaresi ve bakanlıkla işbirliği içerisinde çalışılıp veliyi sürece dahil etmenin öneminden bahsetmişlerdir. Süreçte öğrenciyi tanımanın ve bireysel özelliklerine göre planlama yapmanın değerinden söz etmişlerdir. Eğitim ortamını bireye özgü düzenleme yaparken, kendini geliştirmek için çalışmalar yapılması ve alana hakim olacak çalışmalara uyum sağlanması konularına vurgu yapmışlardır. Öğretmenler, eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biridir. Öğretmenler, çağın gereksinim duyduğu bilgi ve becerilere sahip olmalı, kendilerini yeterli hissetmeli ve sınıf içinde karşılaşılabilecekleri zor durumlarda olumlu tutumlar ve davranışlar sergilemelidir. Nitelikli öğretmenler olması ve sürekli mesleki gelişime katkı sağlamaları gerekmektedir. Öğretmenlerin önemi her eğitim kademesinde tartışılmazdır, ancak temel eğitimde öğretmenlerin farklı bir yeri vardır. İlkokullar, farklı ırkların, kültürlerin, dillerin, dinlerin, cinsiyetlerin ve dezavantajlı durumda olan bütün çocukların uzun bir süre bir arada olduğu yerlerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin rolü oldukça önemlidir. Araştırmalar, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda bilgi eksikliği yaşadığını ve rehberlik ve pedagojik konularda yardıma ihtiyaç duyduklarını göstermektedir (Amaç, 2021). Öğretmenlerin, sınıftaki farklılıklara açık, kabul edici ve farklılıkların diğer öğrenciler tarafından da kabul edilebilir olması için kendilerini sürekli geliştirmeleri gerekmektedir. Öğretmen yeterlilikleri, öğrenci başarısına etki eder. Özellikle temel eğitimde, öğretmenlerin her yönden donanımlı olması, öğrencilerle iletişiminin artmasını, öğrencinin sınıfına aidiyetinin güçlenmesini ve dolayısıyla eğitim-öğretim amacının gerçekleşmesini sağlar (Senemoğlu, 2003). Kapsayıcı eğitim sürecinde tüm paydaşların işbirliği içerisinde olması başarıya ulaşmak için önemlidir.

Kapsayıcı eğitim sürecindeki öğretmen uygulamalarına ilişkin görüşler incelendiğinde; eğitim-öğretim çalışmaları ve uyum-kaynaştırma-entegrasyon çalışmaları kategorilerindeki cevaplar karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda öğretmenler; çok yönlü planlama, hazırlık izleme, uygulama ve değerlendirme çalışmalarının öneminden ve gerekliliğinden söz etmişlerdir. Özgün materyal hazırlanması ve derslerde kullanılmasını tavsiye etmişlerdir. Ayrıca farklılaştırılmış eğitimin kapsayıcı eğitim uygulamasında dezavantajlı öğrencilerin entegrasyon ve başarılarında önemli yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca tanıma-tanışma etkinlikleri, iletişim faaliyetleri, empati kurma gibi uygulamaların, öğrencilerin güven duyma, okula ve topluma kendini ait hissetmelerinde olumlu yönde katkıları olduğuna değinen öğretmenler, rehberlik, danışma ve yöneltme hizmetlerini de kullanarak öğrencileriyle daha iyi iletişim kurduklarını söylemişlerdir. Sonuç olarak kapsayıcı eğitim uygulamalarında öğrenciyi tanıyıp özelliklerini anlayabilen, etkili iletişim sağlayabilen, özgün materyallerle öğrenme ortamını farklılaştırabilen, doğru planlama ve hazırlık ile farklılaştırılmış öğretime uygun çalışmalar yapabilen ve öğrencilerine doğru rehberlik çalışmaları ile yön verebilen öğretmenlerin başarıya ulaşabilecekleri ortaya konmuştur. Diğer bir ifadeyle elde edilen sonuçlardan kapsayıcı eğitimde farklılaştırılmış öğretimin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Her bireyin kendine özgü duyuşsal, psikomotor ve bilişsel becerileri olduğu gibi algılama seviyeleri, anlama kapasiteleri ve öğrenme tarzları da farklılık gösterir. Bu farklılıkların anlaşılması ve kabul edilmesi, öğrenme sürecini daha etkili hale getirmek için önemlidir (Tomlinson, 2014). Bireysel farklılıkların kaynaklandığı unsurlar, öğrenme ihtiyaçları, motivasyon düzeyleri ve öğrencilerin farklı alt yapılarıdır ve bu nedenle öğrenme ve öğretme süreci dikkatlice düzenlenmelidir (Mutlu, Öztürk & Aktekin, 2019). Eğitim ortamlarının öğrencilerin özelliklerine göre farklılaştırılması gerektiği açıktır. Farklılaştırılmış öğretim, öğrencilerin öğrenme etkinliklerini geliştirmeyi amaçlayan ve her öğrencinin başarılı olabileceği bir yaklaşımdır (Heacox, 2002). Özellikle temel eğitim seviyesindeki öğretmenlerin, öğrencilerin farklılıklarını tanıma, kabul etme, sınıf ortamını her öğrencinin ihtiyaçlarına göre düzenleme, farklı materyaller kullanma ve her öğrenciye destek sağlama konularına özen göstermeleri önemlidir (Amaç, 2021). Bu sayede her öğrenci, kendi özelliklerine uygun bir öğrenme ortamında başarılı olma fırsatı bulabilir. Kapsayıcı eğitim uygulamalarının etkili olması için birçok faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu faktörler arasında öğretmenlerin sahip olması gereken beceriler önemli bir yer tutmaktadır. Öğretmenlerin, öğrencilerin aktif katılımını teşvik etmeleri, öğrencilerin başarısını cesaretlendirip desteklemeleri, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına uygun bir öğrenme sürecini organize etmeleri ve etkili sınıf ve zaman yönetimi becerilerine sahip olmaları gerekmektedir. Kapsayıcı eğitimin uygulandığı sınıflarda öğretmenlerin, öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebildikleri ve olumlu bir sınıf atmosferi yaratabildikleri bir ortam sağlamaları da oldukça önemlidir. Bu durum, öğrencilerin öz düzenleme becerilerini geliştirmelerine ve öğretmen-öğrenci ilişkilerinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, detaylı bir şekilde planlanmış dersler de kapsayıcı eğitim için büyük önem taşımaktadır. Öğretmenlerin günlük planlarını hazırlarken, farklı öğretim stratejilerini kullanarak her öğrencinin öğrenmesini teşvik etmeleri, tüm öğrencilerin ortak bir alanda akran öğrenmesini yaşayabilecekleri bir öğrenme ortamının

oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sayede her öğrencinin farklı öğrenme stil ve ihtiyaçlarına göre öğrenmeleri mümkün olmaktadır. (Muñoz Martínez & Porter, 2020).

Kapsayıcı eğitimin uygulanabilirliği konusundaki görüşleri sorusuna verilen cevaplarda ise öğretmenler; olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kategoride konuyu değerlendirmişlerdir. Her iki kategoride de ortak olan kodlar; eğitim ortamı, zaman, materyal, eğitim kademeleri ve planlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ortaya çıkan kavramların yerine getirilmesi ve hepsinin aynı anda sağlanması durumunda kapsayıcı eğitimin rahatlıkla uygulanabileceğine ve başarıya ulaşacağına, tam tersi durumda ise uygulamanın çoğu zaman başarısızlığa uğrayacağına dair fikirlerini belirtmişlerdir. Eğitim ortamının sınıftaki ve okuldaki tüm öğrencilere uygun olarak düzenlenmesi, zaman planlamasının doğru yapılması, materyal desteği sağlanması, eğitim kademeleri arasındaki düzenlemeler, müfredat ve ders planlamalarının doğru yapılmasını kapsayıcı eğitimi uygulanabilir kılabilecek faktörler olarak belirlemişlerdir. Batmaz ve Çermik (2019), Can ve Kara (2017) ve Kuyuni ve Mangope'nin (2011) araştırmaları, sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi hakkındaki bilgi düzeylerinin yetersiz olduğunu, sınıfların fiziksel ortamlarının yetersiz olduğunu, sınıf mevcutlarının kalabalık olduğunu, özel gereksinimli öğrencilere yönelik hazırlanan BEP programının ve diğer öğrencilerin programının yetiştirilmesi konusunda yeterli süreleri olmadığını ve materyal eksikliği yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bayram (2019) da araştırmasında, öğretmenlerin çoğunluğunun, ders saatlerinin yetersiz olduğunu, disiplin sorunları yaşandığını, sınıf mevcudunun kalabalık olduğunu, fiziksel şartların uygun olmadığını ve uygulamayı nasıl yapacaklarını bilmediklerini ifade etmiştir. Ayrıca, öğretmenler, takip ettikleri öğretim programının dezavantajlı öğrenciler için uygun olmadığını belirtmiştir. Bu anlamda öğretmenlerin belirttikleri şartların yerine gelmediğinde ortaya çıkan sonuçlar ile araştırmanın sonuçlarının tutarlılığı görülmektedir.

Kapsayıcı eğitim sürecinde karşılan sorunlar temasında karşımıza çıkan ilk kategori diğer paydaşlardan (veli, okul idareleri, bakanlık vb.) kaynaklanan sorunlardır. Bunların başlıcaları olarak bu paydaşların özellikle velilerin ilgisizliği gelmektedir. Ayrıca bilgi eksikliği ve olumsuz bakış açısı ve öğretmene ve okula karşı olumsuz tavır ve davranışlar sergilemeleri diğer sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Velinin desteği olmadan ve sürece dahil olmadığı durumlarda sadece kapsayıcı eğitimin değil diğer tüm eğitim-öğretim çalışmalarının başarıya ulaşması mümkün değildir. Bakanlıktan kaynaklı müfredat sıkıntısını da dile getiren öğretmenler, her öğrenciye aynı müfredatın uygulanmasının kapsayıcı eğitim doğasına aykırı olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun üstüne sınav baskısı eklenince öğrencilerle bireyselleştirilmiş programların ve etkinliklerin uygulanmasının çok daha zor olacağını ifade etmişlerdir. Bir diğer kategoride eğitim ortamından kaynaklanan sorunlardır. Bu alanda öğretmenler, fiziki ortamın yetersiz ve her öğrenciye uygun yeterli imkâna sahip olmadığından şikâyet etmişler ve buna bağlı olarak materyallerin de yetersiz olması sebebiyle öğrenmenin ve istedik davranış değişikliklerinin yeteri kadar sağlanmadığından bahsetmişlerdir. Ayrıca sınıfların kalabalık olması da başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Kalabalık sınıflarda öğrencilerle birebir etkinlikler yapmak beraberinde büyük bir zaman sorununu da getirmektedir. Öğrencilerden kaynaklanan sorunlar da bir diğer kategoride toplanmıştır. Örneğin; yabancı uyruklu ve mülteci çocukların birçoğu dilimizi bilmeden okullara gelmektedir. Bunun sonucunda sınıfa, okula ve topluma uyum sağlamalarında çok büyük bir engel oluşmaktadır. Başta okuma-yazma olmak üzere diğer tüm etkinliklerde ve derslerde başarısız olmaları kaçınılmaz hale gelmektedir. Ayrıca bu ve diğer dezavantajlı öğrencilerde yaşanan sorunlardan bir diğeri ise okula devam ve derslere katılım konularındaki ilgisizlik ve isteksizlikleridir. Öğrenmelerde ve uygulamalarda yaşanan bu sürekli kesintiler başarı şansını oldukça aza indirmektedir. Bunlara ek olarak öğrenciler arasında akran zorbalığı, dışlama, ayrımcılık, ötekileştirme vb. gibi olumsuz davranışlarda görülmektedir. Zaten devam konusunda zorluk yaşayan dezavantajlı öğrenciler, akranları ve diğer okul paydaşları tarafından bu tür kötü davranışlarla karşılaştıklarında; tamamen içe kapanma, çaresizlik, suçla yönelme, şiddete başvurma, kendine zarar verme gibi olumsuz davranışlar sergilemeye sevk edilmiş olacaktırlar. Bunların yanı sıra öğretmenlerden kaynaklı sorunlar da yaşandığını ifade eden katılımcılar bu sorunları; bilgi-eğitim eksikliği, iletişim eksikliği, motivasyon eksikliği, önyargı ve olumsuz bakış açısı olarak sıralamışlardır. Kapsayıcı eğitimdeki paydaşların en önemlisi olarak kabul edilen öğretmenlerin öğrencilerine karşı sergiledikleri tavır ve davranışlar belki de en çok etkiyi yaratan ve silinmesi imkânsız izler bırakan sorunlar olarak ortaya çıkacaktır. Bu alanda yaşanan sorunlar ile alanyazında yapılan araştırmalarda karşılaşılan sorunlar benzerlik göstermektedir. Örneğin, Bal ve Pamuk-Kahriman (2019) tarafından yapılan bir araştırmada, bazı öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile kapsayıcı eğitim arasındaki farkları net bir şekilde ifade edemedikleri belirlenmiştir.

Bu araştırmada, öğretmenlerin kapsayıcı eğitimle ilgili yenilikleri takip etmede ve bilgi düzeylerinde yetersiz oldukları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusundaki bilgi düzeyinin öz güvenlerine etki

ettiği bilinmektedir. Kaplan ve Lewis, (2013), öğretmenlerin kapsayıcı eğitim hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarının, öğretim uygulamaları sırasındaki öz güvenlerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Maya (2016) tarafından yapılan bir araştırmada, ilkökul ve ortaokul öğretmenlerinin çok kültürlü sınıflarda öğrencilerin bireysel farklarını göz ardı ettikleri, bireysel farklara yönelik farklı bir uygulama gerçekleştirmedikleri ve genel yöntem ve teknikleri kullandıkları belirtilmiştir.

Öğretmenlerin birçoğu, sınıflarındaki dezavantajlı gruptaki öğrencilere yönelik diğer öğrencilerin ve ailelerinin önyargı ve olumsuz tutumlara sahip olduğunu, ancak bu önyargıların zamanla yok olduğunu ve tutumların da olumlu yönde değiştiğini gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler, bu değişimin nedeninin okul rehberlik servisi, okul idaresi ve öğretmenlerin olumsuz tutuma sahip öğrenci ve aileleri tespit edip onlara yönelik gerekli görüşmeleri, bilgilendirmeleri ve eğitimleri gerçekleştirmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin kapsayıcı eğitim konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları ve öğrencilerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak farklı uygulamalar gerçekleştirmeleri önemlidir. Öncül ve Batu (2005) araştırmasında, kaynaştırma uygulamalarının başarısında aile faktörünün önemi vurgulanmış ve diğer çocukların ailelerine yönelik bilgilendirme çalışmalarının kaynaştırma uygulamalarına olumlu etkisi olduğu tespit edilmiştir. Berkant ve Atılgan (2017) sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında ailelere yönelik yaşadıkları sorunları incelediği araştırmasında, ailelerin yeterli bilince sahip olmadığı ve aile ile okul arasındaki iletişimin yeterli seviyede olmadığı tespit edilmiştir. Uygulamaya ilişkin paydaşların görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları araştırmalarında, ailelere gerekli bilgilendirmeler yapıldığında öğretmenlerle daha fazla iletişim kurup, işbirliği içinde olacaklarının altı çizilmiştir. Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim uygulamaları incelendiğinde, özel eğitim öğrencileri ve mülteci/göçmen öğrenciler haricindeki öğrenciler için farklı bir uygulama yapmadıkları tespit edilmiştir. Dezavantajlı gruptaki diğer öğrenciler için farklı bir uygulama yapmaya gerek duymadıklarını düşünmüşlerdir. Ancak özel eğitim öğrencileri ve mülteci öğrenciler için öğretimsel uyarlamalara yönelik bilgileri sınırlı olduğundan, yaptıkları uygulamaların yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak, öğretmenlerin uygulamalarının öğrencilerin dezavantajlı gruplarda olup olmamasına göre farklılaşmadığı anlaşılmaktadır.

Kapsayıcı eğitim sürecinde karşılan sorunlara yönelik öğretmenlerden gelen çözüm önerileri analiz edildiğinde dört kategoride toplandığı gözlemlenmiştir. Bunlardan ilki sorunlarda olduğu gibi yine diğer paydaşlara (veli, okul idareleri, bakanlık vb.) yönelik olarak uygulanmasını istedikleri çözüm önerileridir. Bu önerilerin başında tüm velilere eğitim verilmesi ve bu eğitimlerin örnek olay uygulamalarının da yer aldığı geniş kapsamlı ölçekte ve devamlı olmasının sağlanmasıdır. Bunun sonucunda aileler sürece dahil edilerek katılımlarının sağlanması için etkinlikler düzenlenmelidir. İşbirliği ve iletişim çalışmalarına özen gösterilmeleri, dezavantajlı öğrencilere gösterildiği kadar velilerine de aynı ölçüde hassasiyet gösterilmelidir. Diğer bir kategori olan eğitim ortamına yönelik yapılacak düzenlemelerde de başta bakanlık ve diğer paydaşlar olmak üzere okul idarelerine ve öğretmenlere kolaylık sağlanması beklenmektedir. Bu sayede öğretmenler asıl görevleri olan eğitim-öğretim uygulamalarına daha fazla vakit ayırabilecek ve bunun sonucunda ise tüm öğrencilerde istenen başarının yakalanması için daha fazla vakit bulabileceklerdir. Bu temada; sınıf ve okul ortamlarının herkesin eşit ve adaletli şekilde kullanabileceği şekilde düzenlenmesi, öğretimde gerekli olan materyallerin hazırlanması ve temininde gerekli olan desteğin maddi-manevi tam olarak sağlanması, sınıf mevcutlarının zaman planlamasına yetecek seviyede azaltılması gibi öneriler dile getirilmiştir. Öğrencilere yönelik yapılması gerekenlerin başında bireyselleştirilmiş ve farklılaştırılmış eğitim uygulamaları gelmektedir. Bu uygulamaların dezavantajlı öğrencilerin yanı sıra tüm öğrencilerin başarılı olmasında önemli bir rol oynayacağını düşünen öğretmenler, tüm öğrencileri kapsayacak şekilde rehberlik-izleme-süreç ve değerlendirme çalışmalarının da yardımıyla kapsayıcı eğitim uygulamalarının istenen seviyede gerçekleştirilebileceğini ve olumlu sonuçlar ortaya çıkaracağını belirtmişlerdir. Yabancı uyruklu veya dil sorunu olan öğrencilerin ise her kademenin ilk sınıfına alınmadan önce en azından altı ay veya bir yıl süreyle uyum-hazırlık sınıflarına alınmalarının ondan sonra diğer arkadaşlarıyla aynı ortamda eğitim görmelerinin doğru olacağını ifade etmişlerdir. Son olarak öğretmenlere yönelik olarak dile getirilen çözüm önerilerinin başlıcaları; bilgilendirme çalışmaları, uygulamalı eğitim, iletişim ve işbirliği çalışmaları, motivasyonu artırma, olumlu tutum ve bakış açısı geliştirme olarak sıralanmışlardır. Öncelikle öğretmenlerin özellikle kapsayıcı eğitim hakkında bilgisi olmayanların mutlaka acilen hizmet içi eğitimlere alınması ve bu eğitimlerin uygulamalı olarak, örnek çalışmaların gösterildiği kapsamlı eğitimler şeklinde verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sınıflarındaki dezavantajlı öğrencilere ve ailelerine karşı önyargısız bakış açısı geliştirmeleri ve olumlu tutum sergilemeleri gerektiğinin özellikle altını çizmişlerdir. Ayrıca kendi motivasyonlarını artırıcı etkinlikler yaparak sürece dahil olma konusunda kendilerini geliştirici faaliyetlere katılmalarının başarıyı sağlayacağını düşünmektedirler. Öğretmenlerin bu görüşleri yine alanda yapılan araştırmalar incelendiğinde birçoğuyla

tutarlılık göstermektedir. Öğretmenler, kapsayıcı eğitimin başarısı için paydaşlar arası işbirliğine vurgu yapmaktadır. Bu işbirliğini, öğretmenlerin diğer branştaki öğretmenlerle, ailelerin okulla, okul yöneticilerinin öğretmenlerle ve rehberlik servisinin aileler, öğretmenler ve okul yöneticileri ile yapması gerekmektedir. Gross vd., (2015) kapsayıcı eğitim ideolojisini gerçekleştirebilmek için güçlü okul liderliği, okul kültürünün geliştirilmesi, öğretmenlerin öğrenci başarısı için gösterdiği çaba ve paydaşlar arası işbirliği ve iletişimin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmaların sonuçlarına paralel olarak, Malinen, Savolainen & Xu (2012) paydaşlar arasındaki işbirliğinin artmasıyla okulların daha kapsayıcı hale gelebileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca araştırmacılar, öğretmenlerin, meslektaşlarıyla, ailelerle ve diğer uzmanlarla işbirliği yapma isteklerinin desteklenmesi gerektiğini vurgulayarak, bu işbirliği için gerekli süre ve koşulların sağlanmasının önemini vurgulamışlardır. Erbaş'ın (2009) araştırmasında öğretmenlerin, kapsayıcı eğitim konusunda okul yönetiminin öğretmenlerin görüşlerine önem vermesini ve öğretmenlerle işbirliği yapmasını beklediğini belirtmiştir. Birçok araştırmada, ailelerin kapsayıcı eğitimde önemli ve destekleyici bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. UNICEF ve Eğitim Reformu Girişimi'nin ortak araştırmasında kapsayıcı eğitimden en iyi şekilde yararlanmak için, öğretmenler dezavantajlı gruplardaki öğrencilerin eğitiminde aktif olarak yer alan ve bu süreçte okul ile işbirliği yapan ailelere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Ayan-Ceyhan, 2016). Öğretmenler, dezavantajlı gruplardaki öğrencilerin, diğer öğrencilerle aynı eğitim ortamlarında eğitim almalarının yanı sıra destek eğitim odalarında birebir eğitim almalarının daha faydalı olacağını düşünmektedir. Dezavantajlı gruplardaki öğrencilerin eğitim sorunlarının Milli Eğitim Bakanlığı ve politika yapıcılar tarafından çözüme kavuşturulması gerektiği de öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Öğretmenler, kapsayıcı eğitim sürecinde maddi ve manevi konularda desteğe ihtiyaç duyduklarını da ifade etmişlerdir. Engellerin ortadan kaldırılmasıyla birlikte kapsayıcı eğitimin öğrenciler arasında sosyal bütünleşme sağlayacağı dile getirilmiştir. Öğretmenler, kapsayıcı eğitimin başarısı için tüm paydaşlara yönelik kapsayıcılık konulu eğitimlerin gerçekleştirilmesi gerektiğini ve olumlu etkileşim ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Özetle, kapsayıcı eğitim için öğretim programının kapsayıcı hale getirilmesi, öğretmenler için hizmet içi eğitim sunulması, ders kitaplarının kapsayıcı hale getirilmesi ve aile eğitimleri yapılması gibi öneriler sunulmuştur.

ÖNERİLER

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Tüm öğretmenlerin kapsayıcı eğitime yönelik zorunlu hizmet içi eğitim alması sağlanmalıdır. 10 yıl ve üzerinde görev yapan öğretmenlerin bilgilerinde güncelleme yapılması ve özellikle bu gruptaki öğretmenlerin eğitime alınması gerekmektedir. Öğretmen görüşlerinde bahsedilen önerilerde de belirtildiği gibi, yapılacak eğitimler mutlaka uygulamalı olmalıdır. Başarılı uygulama örnekleri, sorunlar ve çözüm önerilerinin ortaya konulduğu çözüm odaklı eğitimlere yer verilebilir.

2018 yılında YÖK tarafından öğretmenlik lisans programlarına kapsayıcı eğitim seçmeli dersi konulmuştur. Yükseköğretimde kapsayıcı eğitimle ilgili derslerin zorunlu olması ve artırılması sağlanmalıdır. Ders içeriklerinde uygulamalı eğitimlere yer verilebilir.

Öğretmenlerin duyuşsal boyutta kapsayıcı eğitime yönelik eksikliklerinin kapatılmasına ilişkin çalışmalar yapılabilir. Bu kapsamda yine öğretmen adaylarına etkili iletişim yöntemlerinin öğretilmesi dersler verilebilir. Alanda görevli öğretmenlere de etkili iletişim konusunda alanında uzman kişilerce uygulamalı eğitimler verilebilir.

Eğitim çalışmalarının amacına ulaşmasında veli katılım çalışmalarının önemli katkısı bulunmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin ev ziyaretleri, veli eğitimleri, veli bilgilendirme seminerleri, veli toplantıları ve okul-veli kaynaşma etkinlikleri gibi etkinliklerle velilerle iletişim halinde olmaları gerekmektedir.

Kapsayıcı eğitime yönelik program hazırlanırken her öğrencinin öğrenme şekline uygun olarak düzenleme yapılabilecek şekilde esnek olarak tasarlanabilir. Bu doğrultuda farklı senaryolara uygun olacak şekilde seçenek içeren çoklu müfredatlar hazırlanabilir. Öğretmenler öğrencilerine göre bu programlardan uygun olanı seçerek kolayca uygulayabilmelidir.

Okulların fiziksel koşulları ve donanım özellikleri, dezavantajlı öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ayarlanmalıdır. Öğrencilerin fiziksel özellikleri, kişisel gereksinimleri ve sosyal ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkçesi yeterli düzeyde olmayan öğrencilerin eğitim aşamasında iletişimle alakalı ciddi sorunlar yaşadıkları

bir gerçektir. Dil problemleri, ders başarısındaki önemi düşünüldüğünde, çocukların akademik başarılarını ve sosyal becerilerini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, dil problemi yaşayan öğrencilerin faydalanabileceği Türkçe dil kursları açılmalı ve dil eğitimi fırsatları geliştirilmelidir.

Araştırmacılara Öneriler

Kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde sadece öğretmenlerin değil, eğitimin tüm paydaşlarının görüşlerinin alındığı ve karşılaştırıldığı bir çalışma yapılabilir. Bu çalışma öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analizine dayalı nitel bir çalışmadır. Kapsayıcı eğitime yönelik nicel ve karma model gibi farklı araştırma modelleri farklı örneklerde kullanılabilir.

Etik Beyan

Bu çalışmada araştırma etik ilkelerine uyulmuştur. Çalışmanın etik izinleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etik Kurulu'ndan 29.03.2024 tarihinde 2024.04.71 karar sayısıyla alınmıştır. Bu çalışmada yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur ve araştırmacıların makaleye katkı oranları 1. yazar için %50, 2. yazar için %50 şeklindedir.

KAYNAKÇA

- Aksu-Ataç, B. ve Taşçı, S. (2020). An investigation of prospective language teachers' knowledge and attitudes towards inclusive education in Turkey. *International Journal of Curriculum and Instruction*, 12(2), 359-373.
- Amaç, Z. (2021). Kapsayıcı eğitim ve ilkökul öğretmenleri: sistematik bir inceleme. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*. 10(19), 74-97.
- Ayan-Ceyhan, M. (2016). *Kapsayıcı eğitim: okul pratikleri, öğretmen ihtiyaçları*. İstanbul: ERG.
- Babaoğlu, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 18(2). 345-354.
- Bal, M. ve Pamuk-Kahriman, D. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı eğitimde çocukların dil gelişim sürecine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Milli Eğitim Dergisi* 48(1), 737-754.
- Batmaz, G. ve Çermik, H. (2019). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik yaptıkları öğretimsel düzenlemelerde karşılaştıkları engeller ve aldıkları destekler. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 27-38. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ekud/issue/44939/559393>
- Bayram, B. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik algı ve uygulamaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Berkant, H. G. ve Atılgan, G. (2017). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Educational Reflections*, 1(1), 13-25. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/403473>
- Can, E. ve Kara, Z. (2017). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi öğrencilerine yönelik tutumlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 71-96.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Erbaş, D. (2009). *Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Gross, J. M. S., Haines, S. J., Hill, C., Francis, G. L., Blue-Banning, M. ve Turnbull, A. P. (2015). Strong school–community partnerships in inclusive schools are part of the fabric of the school we count on them. *School Community Journal*, 25(2), 9–34. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1085646.pdf>
- Gürgür, H. ve Rakap, S. (2019). *Kapsayıcı eğitim özel eğitimde bütünleştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Heacox, D. (2002). *Differentiating instruction in the regular Classroom: how to reach and teach all learners, grades, 3-12*.

ABD: Free Spirit Publishing.

- Hehir T, Grindal T, Freeman B, Lamoreau R, Borquaye Y, ve Burke S. (2016). *A summary of the evidence on inclusive education*. Abt Associates. <https://alana.org.br/wp-content/uploads/2016/12/A-Summary-of-the-evidence-on-inclusive-education.pdf> (06.10.2023).
- Kaplan, I., & Lewis, I. (2013). *Promoting inclusive teacher education: Materials*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000221036>
- Kuyini, A. B ve Mangope, B. (2011) Student teachers' attitudes and concerns about inclusive, education in Ghana and Botswana. *International Journal of Whole Schooling*, 7(1), 20-37. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ939056.pdf>
- Kuyini, A. B., Desai, I. ve Sharma, U. (2020). Teachers' self-efficacy beliefs, attitudes and concerns about implementing inclusive education in Ghana. *International Journal of Inclusive Education*, 24(14), 1509-1526.
- Lancaster J, Bain, A (2010) The design of pre-service inclusive education courses and their effects on self-efficacy: A comparative study. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 38(2), 117-128.
- Malinen, O. P., Savolainen, H. ve Xu, J. (2012). Beijing in-service teachers' self-efficacy and attitudes towards inclusive education. *Teaching and Teacher Education*, 28(4), 526-534. DOI:10.1016/j.tate.2011.12.004
- Maya, İ. (2016). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin çok kültürlü sınıf ortamlarında sınıf yönetiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlar için kullandıkları stratejiler. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları* içinde (ss. 428-434). Ankara: Pegem Akademi.
- Merriam, S. B. (2015). *Qualitative research: Designing, implementing, and publishing a study*. In *Handbook of research on scholarly publishing and research methods* (pp. 125-140). IGI Global.
- Muñoz Martínez, Y. ve Porter, G. L. (2020). Planning for all students: promoting inclusive instruction. *International Journal of Inclusive Education*, 24(14), 1552-1567.
- Mutlu, N. Öztürk, M. ve Aktekin, S. (2019). Farklılaştırılmış öğretim öz-yeterlik ölçeği geliştirilmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 185-202.
- Öncül, N. ve Batu, E. S. (2005). Normal gelişim gösteren çocuk annelerinin kaynaştırma uygulamasına ilişkin görüşleri. *Özel Eğitim Dergisi*, 6(2), 37-54.
- Sakız, H. (2021). *Eğitimde bir kalite modeli olarak kapsayıcı eğitim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sarı, M. ve Turhan-Türkkan, B. (2019). *Kapsayıcı eğitim yaklaşım ve uygulamaları*. İçinde Taneri, P. O. (Ed.). Kuramdan uygulamaya kapsayıcı eğitim (s. 125-162). Ankara: Pegem Akademi.
- Sapon Shevin, M. (2007). *Widening the circle: The power of inclusive classrooms*. Beacon Press.
- Senemoğlu, N. (2003). Türkiye'de sınıf öğretmeni yetiştirme uygulamaları, sorunlar, öneriler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(5), 154-193.
- Sönmez, V. (1990). *Sevgi eğitimi*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Tahir, K., Doelger, B. ve Hynes, M. (2019). A case study on the ecology of inclusive education in the United States. *Journal for Leadership and Instruction*, 18(1), 17-24.
- Terzi, L. (2014) Reframing inclusive education: educational equality as capability equality. *Cambridge Journal of Education*, 44(4), 479-493.
- Tomlinson, C. A. (2000). Reconcilable differences? Standards-based teaching and differentiation. *Educational Leadership*, 58(1), 6-11.
- Tomlinson, C. A. (2014). *Öğrenci gereksinimlerine göre farklılaştırılmış eğitim* (2. baskı). İstanbul: Sev Yayıncılık.
- UNESCO, (2001). *The open file on inclusive education*. Paris:Unesco.
- UNESCO, (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*. Paris: UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf> (18.11.2023).

- UNESCO, (2011). *Inclusive Education Framework: A guide for schools on the inclusion of pupils with special educational needs*. https://ncse.ie/wpcontent/uploads/2014/10/InclusiveEducationFramework_InteractiveVersion.pdf (18.11.2023).
- UNICEF & MEB (2018). *Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Eğitimi Modülü Projesi*. http://corlu.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/28084808_okul_yynetyclerynyn_eytytmy-yerel_1.pdf (19.11.2023).
- Walker, S. ve Graham, L. (2019). At risk students and teacher-student relationships: student characteristics, attitudes to school and classroom climate. *Int. J. Incl. Educ.* 1–18. doi: 10.1080/13603116.2019.1588925
- Woodcock, J. (2002). Practical approaches to work with refugee children. In K. N. Dwivedi (Ed.), *Meeting the needs of ethnic minority children: Including refugee, black and mixed parentage children* (pp. 264–282). (London, England)
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, E. ve Mery, Z. (2020). Kapsayıcı eğitim. İ. Kozikoğlu (Ed.), *Eğitimde güncel yaklaşımlar*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Yücesoy-Özkan, Ş., Kırkgöz, S., & Beşdere, B. (2019). Normalleştirmeden kapsayıcı eğitime: Tarihsel Gelişim. *Kapsayıcı eğitim: Özel eğitimde bütünleştirme* (pp. 17-53). Ankara: Pegem Yayıncılık.

EXTENDED SUMMARY

In the past, inclusive education was understood as the education of students with disabilities together with students without disabilities, but today inclusive education has a broader meaning. Beyond being an initiative only for children in need of special education, it also refers to focusing on other groups such as children from poor, different ethnic and cultural backgrounds, children living in rural areas, and girls who have problems in receiving equal and quality education (UNESCO, 2001). In this context, inclusive education represents an approach that values diversity. It is aimed that no one is excluded from the education process due to reasons such as gender, ethnicity, social class, health, social participation and success, and that everyone is embraced by the system (UNESCO, 2009). Inclusive education means that all students are educated together with other students in the school of their choice and that the factors affecting education (e.g. education policy, teaching methods, curriculum, learning environment, etc.) are updated to meet different learning needs. In addition to accepting students with individual differences into schools, inclusive education also includes making changes in the physical order that may prevent these students from learning.

This research aims to produce teachers' attitudes towards inclusive education, sample studies, problems they experience in practice and related solution suggestions. In this way, it is aimed to increase awareness of inclusive education and to provide the necessary importance to contribute to stakeholders related to inclusive education. In this direction, the general purpose of the research has been determined as determining teachers' attitudes towards Inclusive Education Practices, sample studies, problems they experience and producing solution suggestions related to these problems.

In this study, it is aimed to determine what Inclusive Education is, its history, the regulations that have survived to the present day, who the disadvantaged groups it covers are, the opinions of teachers about its applications in the literature, sample studies, the determination of the problems they experience and to produce solution suggestions related to these. In the study where phenomenology, one of the qualitative research methods, is used, a common definition of the experiences of several people about the concept or phenomenon is tried to be made (Creswell, 2018: 77). The phenomenology pattern focuses on the phenomena that are aware of but do not have a deep understanding (Yıldırım and Şimşek, 2018).

In the interviews conducted with teachers regarding inclusive education practices, there were problems related to the practice and suggestions for solving these problems. Our teachers emphasized that students who are considered disadvantaged face negative discrimination, exclusion, bullying, etc. in society and that the “Inclusive Education” philosophy should be implemented in all schools to prevent this. They argued that in order for inclusive education to be implemented effectively and efficiently, first of all, teachers should receive better education; and issues such as family education, physical facilities, time, class size, curriculum,

materials, and communication should be resolved with the support of the ministry. They also stated that these can be achieved by establishing effective communication with teachers, school administration, parents, and other stakeholders at the local level.

In the interviews conducted with teachers regarding inclusive education practices, there were problems related to the practice and suggestions for solving these problems. Our teachers emphasized that students who are considered disadvantaged face negative discrimination, exclusion, bullying, etc. in society and that the “Inclusive Education” philosophy should be implemented in all schools to prevent this. They argued that in order for inclusive education to be implemented effectively and efficiently, first of all, teachers should receive better education; and issues such as family education, physical facilities, time, class size, curriculum, materials, and communication should be resolved with the support of the ministry. They also stated that these can be achieved by establishing effective communication with teachers, school administration, parents, and other stakeholders at the local level.

The studies of Batmaz and Çermik (2019), Can and Kara (2017), and Kuyini and Mangope (2011) reveal that classroom teachers have insufficient knowledge about inclusive education, the physical environment of the classrooms is inadequate, the class sizes are crowded, they do not have enough time to complete the IEP program prepared for students with special needs and the program for other students, and they experience a lack of materials.

Teachers think that it would be more beneficial for students in disadvantaged groups to receive one-on-one education in support education rooms in addition to receiving education in the same educational environments with other students due to problems such as class sizes, lesson durations, and lack of appropriate conditions. Teachers also stated that the educational problems of students in disadvantaged groups should be resolved by the Ministry of National Education and policy makers. Teachers stated that they need support in material and moral matters in the inclusive education process. It was stated that inclusive education will provide social integration among students with the elimination of obstacles. Teachers suggested that inclusive education should be provided to all stakeholders for the success of inclusive education and suggested that positive interaction and cooperation be developed. In summary, suggestions such as making the curriculum inclusive for inclusive education, providing in-service training for teachers, making textbooks inclusive, and providing family training were presented.